

ІНСТИТУТ ЛІТЕРАТУРИ ІМ. Т. Г. ШЕВЧЕНКА НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ

БІБЛІОТЕКА
СВІТОВОЇ
ЛІТЕРАТУРИ

Віктор
ГЮГО

■

ЗНЕДОЛЕНІ

Роман

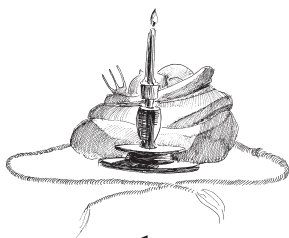

Харків
«ФОЛІО»

2017

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

Книга перша ПРАВЕДНИК

1

Єпископ Міріель

У 1815 році Шарль-Франсуа-Б'єнвеню Міріель був єпископом у місті Дінь. Цей старий сімдесятирічний чоловік правив Діньською єпархією з 1806 року. Пан Міріель походив зі стану судової аристократії, батько його був радником окружного суду в Ексі. Розповідали, ніби старий, прагнучи віддати свою посаду в спадок синові, оженив його дуже рано, десь років у вісімнадцять-двадцять, за поширеним у родинах тогочасних судовиків звичаєм. Незважаючи на раннє одруження, Шарль Міріель усю першу половину свого життя присвятив світським розвагам і галантним пригодам. Хоч і невисокий на зріст, він був дуже непоганий із себе — елегантний, граційний, дотепний. Коли почалася революція, він майже відразу виїхав до Італії. Його дружина померла там від грудної хвороби, якою мучилася давно. Дітей у них не було. Важко сказати, що саме пробудило в душі Мірієля думки про самозречення і самотність: крах колишнього французького суспільства, злигодні, які довелося пережити його власній родині, чи трагічні події революційного терору 1793 року, ще жахливіші, можливо, в очах емігрантів, бо вони спостерігали їх здалеку. Чи то в своєму особистому житті він зазнав одного з тих ударів, які влучають просто в серце і впливають на долю людини більше, ніж найграндіозніші соціальні струси? Ніхто достоту цього не знав. Відомо тільки, що з Італії він повернувся священником.

1804 року пан Міріель служив кюре в Брінйолі. Він був уже старий і жив самотою.

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

Десь під час коронації Наполеона він приїхав у своїх церковних справах до Парижа. Серед інших впливових осіб він зробив також візит кардиналові Фешу. Одного дня імператор, приїхавши до свого дядька, звернув увагу на достойного кюре, що чекав у приймальні. Помітивши на собі сповнений цікавості погляд старого, Наполеон обернувся й гостро запитав:

— Чого ви, чоловіче добрий, так на мене дивитесь?

— Ваша величносте, — відповів Міріель, — ви бачите перед собою чоловіка доброго, а я — великого. Обидва ми можемо мати від цього користь.

Того ж таки вечора імператор запитав у кардинала, як звуть старого кюре, і незабаром Міріель із подивом довідався, що його призначено діньським єпископом.

Пан Міріель приїхав у Дінь зі своєю сестрою Батистіною — старою дівою, молодшою від нього на десять років.

Їхню єдину служницю, ровесницю Батистіни, звали Маглуар.

Панна Батистіна була жінка висока, бліда, тендітна, лагідна.

Маглуар була метушлива бабуся — сива, товста, завжди заклопотана. Вона весь час відсапувалась — через те, що надто метушилась, і через свою астму.

Коли пан Міріель приїхав у Дінь, його оселили в єпископському палаці з усіма почестями, передбаченими імператорським указом, що ставив єпископа в суспільній ієрархії відразу після маршала. Його негайно навідали мер та голова суду, а він, зі свого боку, зробив візити головному збирачеві податків і префектові.

Після цього місто стало чекати, як же поведеться його новий духовний пастир.

Єпископський палац у Діні, збудований на початку минулого століття монсеньйором Анрі Пюже, доктором богослов'я Паризького університету — він став тутешнім єпископом 1712 року — був справжньою великопанською оселею. Усе тут вражало розкішшю: покої єпископа, салони, кімнати, просторе подвір'я, криті галереї під аркадами у старовинному флорентійському стилі, великий сад із чудовими деревами.

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

Поруч із єпископським палацом стояла лікарня. Вона містилась у вузькому й присадкуватому одноповерховому будинку з невеликим садочком.

Через три дні по приїзді єпископ навідав лікарню. Відбувши візит, він запросив доглядача до себе.

— Пане доглядач, — звернувся він до нього, — скільки у вас нині хворих?

— Двадцять шість, ваша превелебносте.

— Я теж нарахував саме стільки, — сказав єпископ.

— Ліжка, — провадив доглядач, — стоять тісно впритул.

— Я теж це помітив.

— Палати у нас — зовсім малі кімнатки, і провітрювати їх важко.

— Так я й подумав.

— А наш садочок надто малий, і коли випадає сонячний день, тим, хто одужує, нема де гуляти.

— Так здалося й мені.

— Якщо спалахує пошесть — цього року ми мали тиф, а два роки тому сипняк — число хворих досягає сотні, і тоді ми опиняємося в безвихідному становищі.

— Це спало на думку й мені.

— Що ж тут удієш, ваша превелебносте? — сказав доглядач. — Треба миритися.

Ця розмова відбулася в їдальні нижнього поверху.

Єпископ помовчав якусь мить, а тоді рвучко обернувся до співрозмовника.

— Скільки, на вашу думку, ліжок поміститься в оцій залі?

— В їдальні вашої превелебності? — вигукнув приголомшений доглядач.

Єпископ окинув залу поглядом і, здавалося, подумки зробив якісь підрахунки.

— Тут поміститься двадцять ліжок, — сказав він, мовби сам до себе. І провадив, підвищивши голос: — Ось що я вам скажу, пане доглядач. Тут явно сталася помилка. У вас двадцять шість хворих, і вони туляться в п'ятьох-шістьох маленьких кімнатках. Нас тільки троє, а місця нам виділено на шістьдесятіє осіб. Сталася помилка, я вам кажу. Ви

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

зайняли моє приміщення, а я — ваше. Поверніть мені мій будинок. Ваша оселя — тут.

Наступного дня двадцять шість хворих бідняків перебралися в дім єпископа, а єпископ оселився в будиночку лікарні.

Пан Міріель не мав ніякого статку, його родина розорилась під час революції. Його сестра мала пожиттєву ренту в п'ятсот франків на рік — цього їй вистачало на особисті видатки. Як єпископ пан Міріель отримував від держави платню в п'ятнадцять тисяч франків на рік. Того самого дня, коли переселився до лікарні, він раз і назавжди розписав, як витратити цю суму. Ми наводимо тут пам'ятку, написану його власного рукою.

Пам'ятка для впорядкування моїх домашніх видатків

На семінарію півтори тисячі ліврів

Місіонерам сто ліврів

Отцям-лазаристам у Мондідьє..... сто ліврів

Паризькій семінарії чужоземних духовних місій..... двісті ліврів

Конгрегації Святого Духа.... сто п'ятдесят ліврів

Духовним закладам на Святій Землі..... сто ліврів

Товариствам сирітської опіки..... триста ліврів

Додатково товариству сирітської опіки в Арлі..... п'ятдесят ліврів

На поліпшення умов у в'язницях..... чотириста ліврів

На справу допомоги в'язням і їхнього дострокового звільнення..... п'ятсот ліврів

На викуп батьків родин, ув'язнених за борги..... тисяча ліврів

На допомогу бідним учителям шкіл єпархії..... дві тисячі ліврів

На хлібні гамазеї в департаменті Верхні Альпи..... сто ліврів

Жіночій конгрегації у містах Дінь, Манок і Сістерон на безкоштовне навчання дівчаток із убогих родин..... півтори тисячі ліврів

Біднякам — шість тисяч ліврів

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

На мої особисті витрати..... тисяча ліврів

Усього п'ятнадцять тисяч ліврів

За весь час свого перебування в Діні єпископ Міріель майже нічого не змінив у цьому розпорядку, яким він, так би мовити, «упорядковував свої домашні видатки».

Панна Батистіна прийняла такий розпорядок із мовчазною покірливістю. Для цієї святої жінки пан Міріель був водночас і братом, і єпископом, другом у житті і наставником у вірі. Вона любила його і водночас глибоко шанувала. Коли брат говорив, сестра не заперечувала; коли він щось робив, вона безмовно погоджувалась. Проте служниця Маглуар таки трохи побурчала. Єпископ, як ми бачили, залишив собі тільки тисячу франків на рік. Разом із пенсією Батистіни це складало тисячу п'ятсот франків, на які й жили ті дві літні жінки і старий чоловік.

А коли в Дінь навідувався якийсь сільський кюре, монсеньйор єпископ ще й знаходив, чим почастивати його, завдяки суворій ощадливості Маглуар і розумному господарюванню сестри.

Одного дня — а він був у Діні вже місяців три — єпископ сказав:

— І все ж таки мені бракує коштів!

— Ще б пак! — вигукнула Маглуар. — Адже ви навіть не зажадали гроші, які має надати вам департамент для витрат на карету та роз'їзди по єпархії. Колишні єпископи користувалися цими грішми.

— Ага! — сказав Міріель. — Ви маєте слухність, пані Маглуар.

І він написав відповідне клопотання.

Через якийсь час його прохання було розглянуто, і генеральна рада проголосувала виділити річну суму в три тисячі франків, занісши її до такої статті витрат: «Асигнування панові єпископу на власний екіпаж, поштові карети і пасирські відвідини».

З цього приводу місцеві буржуа зчинили були неабиякий галас, звинувачуючи єпископа в жадібності.

Зате служниця Маглуар щиро зраділа.

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>